

TEKST: NICOLAI HALVORSEN, STUDENTERPRÆST PÅ SUND OG SCIENCE PÅ KØBENHAVNS UNIVERSITET

En sociologi for det gode liv og en teologi for det evige liv

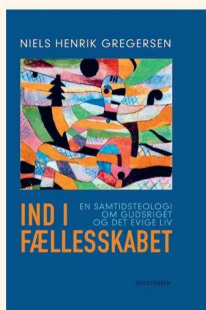
Det er en grundlæggende menneskelig erfaring, at tilværelsen kalder på os og kommer os i møde.

Men hvad betyder det, og hvordan svarer det moderne menneske?

Sociologen Hartmut Rosa taler om 'resonans' og teologen Niels Henrik Gregersen taler om 'det evige liv'. De to begreber har, ifølge anmelderen, meget at sige hinanden

Titel / Resonans – En sociologi om forholdet til verden
Forfatter / Hartmut Rosa
Sidetall / 584 sider
Pris / 365,00 kr.
Forlag / Eksistensen 2021

Titel / Ind i fællesskabet – En samtids-teologi om gudsriget og det evige liv
Forfatter / Niels Henrik Gregersen
Sidetall / 448 sider
Pris / 299,95 kr.
Forlag / Eksistensen 2021

Jeg bliver stadig rørt og får gåsehud, når jeg hører den gamle sang *We are the world* fra 1985 til fordel for børn i Afrika. Sigende nok begynder den med ordene 'There comes a time, when we heed a certain call'. Netop erfaringen af, at nogen eller noget kalder på os, er udgangspunktet for resonansteorien. Det er ifølge sociologen og forfatteren Hartmut Rosa kropslige resonansreaktioner og passer desuden med, at musik i særlig grad er resonansskabende. Men hvad betyder resonans i denne sammenhæng, og hvorfor er en tysk sociolog interesseret i det? Jo, som antydnet ovenfor handler det om vores verdensrelationer og om de særlige problemstillinger, der gælder for vores moderne verden.

Rosa argumenterer for, at vi fundamentalt er relationelle væsner, der er anlagt på resonans.

Det vil sige, at vi 'fødes' ind i en resonant verden, en verden der kalder på os, og som vi er i stand til at svare. Dette argumenteres der for med gode henvisninger til fænomenologi og psykologi. Rosa udfolder herefter gennem flere kapitler det kropslige forhold til verden, han skriver om verdenstilegnelse og verdenserfaring og om emotionelle, evaluative og kognitive verdensrelationer, før han i kapitel fem sammenfatter det under overskriften 'resonans og erfaring som basiskategorier i en verdensrelationsteori'. Rosa bruger ordet 'resonans' delvist

metaforisk, og det består af fire beskrivelser: Påvirkning, selvvirkksomhed, forvandling og ukontrollerbarhed. Påvirkningen er, at noget udefra kalder på os og taler til os i mere end blot intellektuel forstand. Det kan være, vi hører et stykke musik, som 'siger os noget', og derefter sætter os i gang med en fortolkning og et muligt svar. I den proces eller bevægelse sker der en forandring med mig selv, og måske også med den eller det i verden, der kaldte. Men afgørende er det, at den forvandling der sker, har noget ukontrollerbart ved sig.

Hvordan resonans udfolder sig i forskellige dele af samfundets institutioner og sfærer udfoldes i bogens anden del. Her er de horisontale resonansakser som familie, venskab og politik i fokus, ligesom de diagonale resonansakser som objekter, arbejde, skole og sport. Og endelig udfoldes de vertikale resonansakser religion, natur, kunst og historie.

Hartmut Rosas sans for religion

For en teolog som undertegnede er afsnittet om religion særligt interessant, og det viser, at Rosa har sans for religion. Det skyldes ikke mindst den romantiske teolog Schleiermacher og jeg-du-filosofiens grundlægger Martin Buber. Men undervejs er der meget fine passager om bønner som en eksemplarisk resonansform og påpegningsen af, at selv Guds væsen i den kristne teologi ses

som et relationsvæsen udtrykt i treenighedslæren, 'hvilket især kommer til udtryk i læren om *perikorese*, den fuldstændige gensidige sammen-tænkning af Gud som fader, søn og helligånd under samtidig bevarelse af disses selvstændighed' (s. 305). Afsnittet om reli-

gion afsluttes med korte gennemgange af Nietzsche og Camus, hvor resonansen forstummer, men hvor der alligevel bliver en eksistentiel resonansstrang tilbage.

Rosa argumenterer for, at vi fundamentalt set er relationelle væsner, der er anlagt på resonans. Det vil sige, at vi 'fødes' ind i en resonant verden, en verden der kalder på os, og som vi er i stand til at svare.

Ikke overraskende peger Rosa også på, hvordan religion som resonanssfære i den eftermetafysiske moderne tid får det svært, og hvordan der i moderniteten findes og institutionaliseres andre veje, hvor den vertikale resonansstrang får udtryk. Det gælder primært oplevelserne af kunst, natur og historie.

En hovedpointe i bogen er, at det man kunne kalde den indre side af resonansforholdet, det oplevede jeg-perspektiv, også må med i en sociologisk analyse, da de problemstillinger, vi står med i det moderne samfund, ellers ikke lader sig beskrive. Det Rosa tidligere blev kendt for i bogen *Acceleration og fremmedgørelse* (2005), var en beskrivelse af vores moderne samfund som accelerationssamfund, som førte til fremmedgørelse og krise.

Det moderne samfunds vækst og acceleration

Rosa definerer moderniteten eller moderne samfund som samfund, der er karakteriseret ved en eskalering eller acceleration af tiden. Denne acceleration 'er forårsaget af, at det modernes samfundsmæssige formation kun kan stabilisere sig dynamisk. Det betyder, at det moderne, kapitalistiske samfund hele tiden ekspanderer, at det vokser og innoverer, øger »

» produktion og konsum, formerer muligheder og tilslutningschancer, kort sagt: At det må accelerere og stimulere dynamikken for at reproducere sig selv kulturelt og strukturelt for at opretholde sin formative status quo' (s. 10). Denne dynamisering af samfundet ændrer betingelserne for og måden, hvorpå vi er i verden. Hvordan vi forstår tid og rum, mennesker, ting og os selv. I forlængelse af definitionen af det moderne samfund som drevet af vækst og acceleration peger Rosa på, at vi på en gang skaber og er ofre for denne dynamisering. Oplysningstidens ønske om at skabe velstand og fremskridt som historisk set er grundlaget for det moderne samfund, sammenfatter han som 'en udvidelse af den individuelle og kulturelle verdensrækkevide' (s. 355). Men den udvikling løber ind i modsigelse og paradokser, for udvidelsen af verdensrækkevidden har den konsekvens, at verden trækker sig tilbage og bliver stum. En af pointerne i Rosas bog er, at jagten på lykke, som man også kan kalde en resonanslængsel, samfundsmæssigt set bliver oversat til størst mulig velstand, rækkevidde og (målbar) udvidelse af mentale og økonomiske ressourcer. Dette fører til en tingsliggende opfattelse af det gode liv, hvilket er tydeligt i moderne lykkeforskning, hvor de adspurgte ikke har andre muligheder end at angive deres lykke som 'et sammenlignende blik på deres ressourcer' (s. 34).

Det instrumentelle menneskesyn er fremmedgørende

Hartmut Rosa lægger sig her i forlængelse af andre sociologer, filosoffer og samfundsforskere med påpejningen af den instrumentelle og objektiverende fornufts

fremmedgørende tendens. Hele rækken af samfundstænkere fra Marx over Weber, Simmel, Marcuse, Horkheimer, Fromm, Adorno og frem til Habermas og Honneth trækkes frem, analyseres og kritiseres. Derigennem præciserer Rosa fremmedgørelse som resonanstab, der er en effekt af det moderne samfunds dynamisering.

I den forbindelse er det vigtigt at nævne, at selv om vi nu, ifølge Rosa, står i en resonanskrise, så er det ikke en simpel forfaldshistorie, hvor mennesket i førmoderne tid var mere resonant for så at blive mere fremmedgjort i moderniteten. Tværtimod, skabes der først med moderniteten for alvor det frie og autonome menneske, der er forudsætningen for en ægte resonant verdensrelation. Desuden sker der i det sene 18. og tidlige 19. århundrede en voldsom udvikling af resonanssensibilitet i det vi betegner 'romantikken'. Der er altså tale om en samtidig udvikling af resonanssensibilitet og resonansforventning og på den anden side den dynamisering og acceleration af verden, som fører til resonanskrise og fremmedgørelse.

Det er heller ikke Rosas mening at afvikle den instrumentelle og objektiverende holdning til verden. Den er nødvendig og uundværlig. Men i sammenhæng med vækstlogikken har den ført til en resonanskrise, der i dag slår ud i økokrise, psykokrise og demokrati-krise.

Som sociolog er det naturligt, at Rosa slutteligt peger på politiske og samfundsmæssige løsninger, der kan føre os mod et post-vækst-samfund. Borgerløn og (global) arveskat, der for sidstes vedkommende er foreslået af Thomas Piketty er det mest konkrete. Men det drejer sig egentlig om en gennemgående transformation af verdensrelationen. Til dette kan der ikke gives nogen masterplan eller reformopskrift: 'i grunden lader spørgsmålet sig ikke besvare.' (s. 506). Men med den resonanstæori, som bogen udfolder, håber Rosa at have leveret en lille byggesten. Det tilslutter jeg mig helt og fuldt. Og selv om man måske kan være kritisk overfor bogens sociologiske anvendelighed og overfor enkelte dele, så er der for os andre en rig kilde til at forstå vores samtid.

Nogen kalder på os

Den teologiske kobling til resonanstæorien er som før nævnt ikke så vanskelig at få øje på.

Den danske teologiprofessor ved Københavns Universitet Niels Henrik Gregersen har allerede gjort brug af det i sin seneste bog *Ind i fællesskabet* (Eksistensen 2021).

Gregersen har allerede selv præsenteret en del af tankerne i et interview i nærværende blad.

Gregersen nævner Rosa enkelte gange, men ofte henvises der til resonans og resonanserfaringer. Det er ikke tilfældigt, for Rosas afgørende ide om, at tilværelsen er resonant, at noget kalder på os og kommer os i møde, er udgangspunktet for Gregersen. Det siges eksplicit allerede på indledningens andens side: 'Som formuleret af sociologen Hartmut Rosa ligger der i ideen om Gud en forudsætning om, at tilværelsen grundlæggende er noget responsivt, der kommer mennesker 'i møde', og som endda 'forstår' os' (s. 8).

På den baggrund udfoldes det, hvordan det evige liv kan forstås i dag. Her begynder Gregersen med en anden vigtig forudsætning. Udgangspunktet er, som han siger, 'et slags logisk ræsonnement: Hvis det evige liv overhovedet findes, kan det ikke først begynde efter døden, men må være til stede i dennesidigheden, midt i tidens flow og stedets bevægelser' (s. 7).

Det evige liv griber ind i tidens liv

Gregersen vender sig dermed imod en definition af det evige liv som noget, der er i modsætning til livet i tiden, og som noget, der kun finder sted efter døden. Det evige liv må forstås som noget, der omfatter og griber ind i tidens liv, såvel som efterlivet på den anden side af døden.

Jeg synes, det er en meget tiltalende måde

at forstå og tale om det evige liv på. Gregersen gør det desuden i et enkelt og forståeligt sprog. Udfoldelsen af det evige liv indbefatter så også forbindelseslinjerne mellem det evige liv og andre teologiske kernebegreber som gudsriget, opstandelse, tro, håb, kærlighed og dom. Desuden er der gode kapitler om døden, sorg og nærdødsoplevelser.

Gregersen vender sig dermed imod en definition af det evige liv som noget, der er i modsætning til livet i tiden, og som noget, der kun finder sted efter døden. Det evige liv må forstås som noget, der omfatter og griber ind i tidens liv, såvel som efterlivet på den anden side af døden.

Hvis man er en smule orienteret i de sidste 70 års teologiske diskussioner om det evige liv, så ved man, hvor meget teologiprofessoren P.G. Lindhardts foredrag om det evige liv fra 1952 kom til at betyde. Gregersen nævner selv, at Lindhardt 'gjorde troen på det evige liv sprogløst' (s. 422). Det gjaldt det evige liv som et liv efter døden.

Lindhardt var et markant dansk eksempel på både den dialektiske teologis og eksistensteologiens meget minimalistiske og helt erfaringsløse tale om det evige liv.

Hvor Rosa betegner en ændring i sociologiens og den kritiske teoris historie ved at forsøge at give et positivt modsvar til modernitetens fremmedgørelse og meningsstab, så kan man sige, at Gregersen gør det samme inden for teologien. Selv om der i de senere år har været andre forsøg på at udfylde denne sprogløshed, som Gregersen selv nævner de danske eksempler på i efterordet, så mener jeg ikke, at der har været en samlet systematisk teologisk fremstilling af emnet før. Det skal Gregersen have stor tak for. Gregersens bog er en gave for den, der gerne vil kunne tale om det evige liv i et tidssvarende sprog. ■